

Məmməd Araz poeziyasının fəlsəfi işığında

**Bir zərrənin işığına milyonlar şərik,
Dünya sənin, dünya mənim,
dünya heç kimin...**

Bəşəri meyarlar baxımından fəlsəfi düşüncələrə yol açan şair Məmməd Araz Azərbaycan poeziyasında sənəti şaxələndirən, ona yeni ideyalarla nəfəs gətirən və sözün ölçüsündən məharətlə istifadə edən bir şair olaraq Azərbaycan ədəbiyyatında öz imzasını həkk edib. Məmməd Araz milli ədəbiyyatımızda söz mülkünün seçilən və sevgi ilə zəngin misraları ilə söz aləmində fəlsəfi görüşlər ilə yadda qaldı. Bu, onun sənət meyərində insan düşüncəsini, idrakının qəbul edəcəyi dəyərləri əxz etməsi, cəmiyyətdə fikir formalaşdıraraq böyük bir insan kütləsini şeirlərin təsirində həyatla birbaşa dialoq yaratmağa qadir olan şeir nümunələri ilə insanlara aşılandı. Bu gün Azərbaycan şeirinə klassik nümunələri ilə imza atmış sənətkarın doğum günüdür. Sənətə isti misraları ilə bir rəng gətirən Məmməd Araz dünyası zamanın axarında öz sirli misraların təsir gücünü itirməmişdir. 14 oktyabr 1933-cü ildə dünyaya göz açmış, özünəməxsusluğu ilə seçilərək sənət dünyasında da fərdi bir iz qoya bilmişdir. Şahbuz rayonunun Nurs kəndində anadan olan Məmməd Araz doğulduğu məkanda orta məktəbi bitirdikdən sonra Azərbaycan Pedaqoji İnstitutda təhsil alır. 1954-cü ildə ali təhsilini başa vuran Məmməd Araz əmək fəaliyyətinə doğma kəndindəki orta məktəbdə müəllimliklə başlayır, sonra Bakıya köçərək Azərbaycan Nazirlər Soveti yanında Baş Mətbuat İdarəsində müvəkkil işləyir. 1959-1961-ci illərdə Moskvada Yazıçılar İttifaqı nəzdindəki ali ədəbiyyat kurslarının müdavimi olur. Sonra "Ulduz" jurnalının məsul katibi, "Ədəbiyyat və incəsənət" qəzetində, Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatında baş redaktorun müavini vəzifəsində çalışır.

Şair, tərcüməçi, publisist kimi tanıdığımız şairin keçdiyi yol onu bir ziyalı olaraq tanıtdı. 1957-ci ildən Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü olan Məmməd Araz əməkdar mədəniyyət işçisi, əməkdar incəsənət xadimi, Azərbaycan dövlət mükafatı laureatı, Azərbaycanın xalq şairi adına layiq görülür və Azərbaycan Respublikasının "İstiqlal" ordeni, Azərbaycan Ali Soveti Rəyasət Heyətinin Fəxri Fərmanları ilə təltif edilir. Hacı Zeynalabdin Tağıyev adına milli mükafatın laureatı olur. Onun adına "Məmməd Araz" mükafatı təsis olunur. 1974-cü ildən ömrünün sonuna kimi "Azərbaycan təbiəti" jurnalının baş redaktoru vəzifəsində çalışdı. Uzun müddət Yazıçılar İttifaqının poeziya bölməsinə rəhbərlik etdi. Yaradıcılıq yolunda kitablarının işıq üzü görməsi onun bu aləmdə daha da tanınmasına səbəb oldu. "Sevgi nəğməsi", "Üç oğul atası", "Araz axır", "Mən səni taparam", "Anamdan yadigar nəğ-

mələr", "Ömür karvanı", "İllərdən bəri", "Həyatın və sözün rəngləri", "Oxucuya məktub", "Aylarım, illərim", "Dünya sənin, dünya mənim", "Dünya düzəlmir", "Daş harayı", "Yol ayrıcında söhbət", "Sənətdə son mənzil olmur" və s. kitabları onu daha da sevdirdi və oxucularla ünsiyyətini artırdı.

Tərcüməçilik fəaliyyəti də onun yaradıcılığını şaxələndirən bir faktordur. Belə ki, o, rus poeziyasının görkəmli nümayəndələrinin əsərlərini dilimizə çevirdi. S.V.Mixalkovun "Foma", M.Svetlovun "Şeirlər", N.A.Nekrasovun "Rus qadınları" və dünya şairlərinin şeirlərindən ibarət olan "Ocaq başında" kitabları Azərbaycan oxucusunu dünya ədəbiyyatına yaxınlaşdırdı. Məmməd Arazın bədii tərcümələri sayəsində isə Azərbaycan oxucusu dünya ədəbiyyatının bir sıra nümunələri ilə tanış olmaq imkanı qazandı. Eyni zamanda, şairin əsərləri ayrı-ayrı xalqların dillərinə tərcümə edilərək nəşr olundu.

Məmməd Arazın yarım əsr davam edən ədəbi yaradıcılığı XX əsr Azərbaycan poeziyasının parlaq səhifələrindən birini təşkil etdi. Şairin xalqımızın əsrlərlə formalaşmış yüksək mənəvi dəyərlərini tərənnüm edən əsərləri insanlarımızı vətənpərvərlik və mübarizlik ruhunun aşılmasında böyük xidmətlər göstərdi. Onun xalqa bağlılığı, milli kolorit, rəvan dil və ahəngdarlıqla səciyələndirən poeziyasında yüksək vətəndaşlıq ruhu hökm sürür. Şairin qələmindən çıxan hər bir poeziya nümunəsi özünəməxsusluğu, orijinallığı və bədii məziyyətləri ilə seçilir.

Azərbaycanda istiqlal təfəkkürünün formalaşmasında və təkamülündə Məmməd Araz yaradıcılığının xüsusi rolu olub. O, xalq, cəmiyyət, milli dövlətçiliyimiz qarşısında öz məsuliyyətini dərk edən əsil xalq şairi, Azərbaycan ziyalısı oldu. Onun vətənpərvərlik hissləri təcəssümü olan şeirlərində böyük sevgisini görürük:

**Nə yatmışan qoca vulkan, sən
nəninləyəm !**

**Ayağa dur. Azərbaycan, sən
nəninləyəm !**

**Səndən qeyri,
biz hər şeyi bölə bilirik.**

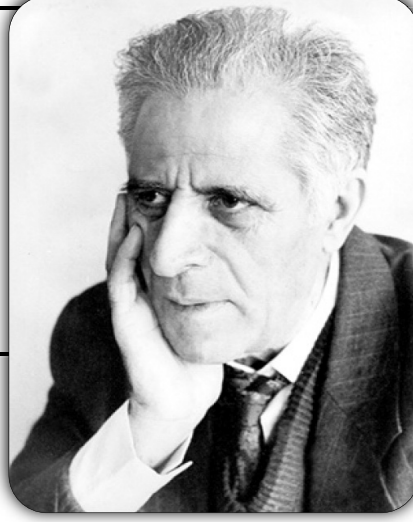
**Səndən qeyri,
Biz hamımız ölə bilirik.**

Zamanın diqtəsi ilə yazıb-yaradan şairin misralarında həyat, torpaq sevgisi ali bir hiss olaraq təqdim edilir. Çox yüksək bir emosiya ilə Azərbaycan ərənlərinə müraciətində bir cəsəret, tələb var. Bu vətən oğluna bir çağırış, ruhdur. Əli silah, külüng, yaba tutan nişanlı ərleri oyadan misralarında şair üsyanı sezilməkdədir. Qız atası olan kəslərə hanı nərən, hanı sən, hanı andın sualını ünvanlaması onları xırdalanmaqdan, kiçilməkdən uzaqlaşdırır:

**Yoxsa sən də yatmışlara,
batmışlara,**

Qeyrətini satmışlara xırdalandın?

- deməsi ilə vətən oğlunu ayağa durmağa səsləyir. Sərhədinə

yaxşı baxmaq üçün içindəki qorxunu boğmağı, ölümlə qalmasını ayırd etməsini məsləhət görür. "Dur özünü Boz Qurd el!" qətiyyəti yetişən nəsillər üçün bir qeyrət nümunəsi olacaq mısradır. Məmməd Arazın məşhur olan "Dünya sənin, dünya mənim" şeirində şair fəlsəfəsi ilə baş-başa qalır:

**Bir taleyin oyununda cütlənmiş zərik,
Yüz il qoşa atılsaq da, qoşa düşmərlik.**

**Bir zərrənin işığına milyonlar şərik,
Dünya sənin,
dünya mənim,
dünya heç kimin...**

İnsan etibar, fərdlərin bir-biri ilə xoş ünsiyyəti şairin fikir dünyasını şərtləndirən amillərdir. Onun saf, ali düşüncəsindən süzülən misralarında Məmməd Araz siması açıq-aydın görünür:

**Hər çətin anımda kəsin yanı-
mı,
Axın ürəyimə gülüşlə, sözlə,
Mən öz varlığımı, öz ünvanı-
mı**

**Tapıram hər yeni gəlişinizlə.
Dünyadan köç edən şairin fəlsəfi görüşləri onu oxucular arasında əbədləşdirdi. Böyük sevgi ilə yaradan şair dünyası elə böyük sevgi ilə də əhatə olunaraq əbədiyaşarlıq hüququ qazandı. Məmməd Araz dünyası poeziyasevərlərin dünyasına köçdü. Bir ömür fəlsəfəsi milyonların həyat yolunda meyarla çevrildi.**

Ümummilli Lider Heydər Əliyev Xalq şairi, poeziyamızın istedadlı nümayəndəsi Məmməd Araz yaradıcılığına və şəxsiyyətinə daim yüksək qiymət vermişdir. Onun təkrarsız istedadı 1970-ci illərdə, Ulu Öndərin Azərbaycan rəhbərliyinin birinci dövründə parlamentimizdə 1975-ci ildə Azərbaycan Ali Soveti Rəyasət Heyətinin Fəxri Fərmanı ilə təltif olunan böyük şairə 1978-ci ildə "Əməkdar mədəniyyət işçisi" fəxri adı verilib, 1995-ci ildə isə ümummilli lider Heydər Əliyev tərəfindən Xalq şairi Məmməd Araz "İstiqlal" ordeni ilə təltif edilib.

Azərbaycan ədəbiyyatının inkişafındakı xidmətlərini nəzərə alan Prezident İlham Əliyev görkəmli sənətkarın xatirəsinin əbədləşdirilməsi, yubileylərinin keçirilməsi haqqında sərəncamlar imzalayıb. Bu sərəncamlar Azərbaycan ədəbiyyatının, bütövlükdə yaradıcı ziyalıların, o cümlədən Məmməd Araz sənətinin və şəxsiyyətinin böyük himayədarı, Ulu Öndər Heydər Əliyev ənənələrinin müasir şəraitdə uğurlu davamı kimi yüksək dəyəərə malikdir. Böyük sənətkar 2004-cü ilin dekabrın 1-də Bakıda vəfat edib və Fəxri xiyabanda dəfn olunub.

Zümrüd BAYRAMOVA